

Олександр Литовченко

ДИТЯЧЕ КІНООБСЛУГОВУВАННЯ НА ЧЕРНІГІВЩИНІ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1930-х рр.

У статті йдеться про головні тенденції розвитку дитячого кінообслуговування на Чернігівщині в першій половині 1930-х рр. Охарактеризовано мережу дитячих кінозакладів та кіноустановок у Чернігівській області. Проаналізовано документи, що визначали напрями урядової роботи в даному контексті.

Ключові слова: дитяче кінообслуговування, дитячий кінотеатр, кінофікація шкіл, агітація.

Одним із способів формування ідеологічно вивіреної свідомості членів радянського суспільства в післяреволюційний період була пропагандистська робота. Серед іншого вона реалізовувалася за допомогою кіно. Варто зазначити, що у 1920-1930-х рр., у період становлення радянської влади, даний напрям роботи тільки посилювався.

Слід відзначити, що серед науковців, що вивчають історію кінематографа, питання становлення, ролі та цілей дитячого кіно, а також питання розвитку дитячої кіномережі не набули широкого розповсюдження. Серед чернігівських дослідників-архівістів варто відзначити працю Н. Лобанової, яка присвятила її процесам кінофікації Чернігівщини на початку 1930-х рр. Дослідниця, на основі матеріалів Державного архіву Чернігівської області, розкриваючи загальні питання з вказаної теми, зосередила окрему увагу й на розвитку дитячого кінообслуговування в регіоні [20].

Утім, більшість історичних досліджень присвячені висвітленню вказаної тематики в загальнодержавному контексті. Так, Р. Росляк у своїй праці розкрив проблему створення дитячих кінофільмів та їх показ у кінці 1920-х — початку 1930-х рр. [22]. У статті А. Погрібної здійснено аналіз публіцистики 1920–1940-х рр., присвяченої дитячому кінематографу [21].

На сторінках журналу «Кіно», що видавався у Києві та Харкові з 1925 по 1933 р., серед матеріалів з історії кінематографа систематично висвітлювалися й питання, пов'язані з дитячим кінообслуговуванням. Зокрема у статтях, авторами яких були відомі діячі культури та науки, містилися розповіді про виняткове значення кіно у вихованні підростаючого покоління та те, які картини потрібно було знімати для молоді і про використання фільмів у навчальному процесі [17, с. 37-38].

Метою даної статті є вивчення історії кінообслуговування молоді на Чернігівщині в першій половині 1930-х рр., його становище та головні досягнення. Основні завдання полягають у виявленні заходів, що впливали на процес розвитку дитячого кінообслуговування, та залученні публікацій документів, які визначали головні завдання роботи в цьому напрямі.

На середину 1930-х рр. дитячому кінообслуговуванню надавалося винятково важливе значення. Радянський, партійний та державний діяч тих років П. Постишев зазначав: «Ми повинні поставити роботу серед дітей так, щоб це було нашою першою Більшовицькою гордістю» [4, арк. 57]. Наголошувалося на тому, що кіно та фото займають чільне місце для організації культурного та веселого дозвілля дітей, особливо на селі [4, арк. 57]. Проте одне з найголовніших завдань радянської влади щодо

© Литовченко Олександр Леонідович — молодший науковий співробітник Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній».

кінематографії полягало в політичній та соціально-економічній агітації населення.

Радянське керівництво добре розуміло, що процес виховання людей у дусі комуністичної ідеології треба було розпочинати ще з молодшого покоління. Це підтверджують і рядки статті одного з номерів чернігівської газети «Більшовик» за 1935 р.: «Партія та уряд особливою любов'ю та увагою оточують дітей, і надають виключного значення вихованню з них всебічно освічених будівників соціалізму. Велику роль в цій справі відіграє дитяче кіно, що постійно з року-в-рік зростає» [12, с. 4]. Звичайно, саме психіка дітей та молоді добре піддається впливу агітаційно-виховних засобів, які відповідно діють на їхню свідомість.

Варто наголосити, що тільки в післяреволюційні часи розпочалися пошуки нової моделі ефективного управління такої специфічної галузі, як кінематограф. Це було викликано новими політичними та соціально-економічними змінами в країні. Кіномистецтво залучалося до агітаційної роботи серед населення [19]. За умови особливого контролю результативність пропаганди, за задумом влади, мала бути високою.

Серед завдань радянського керівництва у цьому напрямі був набір професійних та відповідальних фахівців для цієї роботи. Однією з головних проблем, що заважала покращенню кінообслуговування, був недобір кіномеханіків, які могли б забезпечити належне функціонування уже існуючої кіномережі. Проте це питання поступово вирішувалося шляхом організації спеціальних навчальних курсів [18, с. 153].

Незважаючи на те, що радянська влада визначала кіномистецтво як один з кращих видів мистецтв і визнавала його велике агітаційне значення на початок 1930-х рр., державне керівництво наголошувало про незадовільні наслідки роботи працівників кіно на селі. Одна з причин цього вбачалася в байдужому ставленні до цієї проблеми співробітників кіномережі та невмілому використанні кінокартин [11, арк. 55].

Зважаючи на це, уряд поставив перед робітниками кіногалузі наступне політичне завдання: «Кіно повинно стати зброєю для комуністичного виховання трудящихся та їх мобілізації на виконання Другої більшовицької П'ятирічки» [2, арк. 75]. Це змусило владу на місцях приділити належну увагу наявному кількісному та якісному складу кіномеханіків, котрі повинні були реалізовувати постанову партії [2, арк. 75].

Тим не менш, як виявилось, в реальному житті ідеологічні настанови комуністичної партії виконувалися недостатньо ретельно. Так, перевірка кіномеханіків Чернігівського району показала, що кінобригада, яка складалася з восьми осіб і обслуговувала двадцять шість сілрад та три міських клуби, систематично не виконували промфінплан. Зокрема, на березень-квітень 1933 р. передбачалося отримати з кінообслуговування 2851 крб. 90 коп., а виручено 2549 крб. 23 коп. Також була відсутня політкультмасова робота під час кінообслуговування, до якої не залучалася громадськість. Кіномеханіки не зверталися за допомогою до партійних комуністичних спілок молоді (далі — КСМ) щодо виконання таких завдань [2, арк. 75]. Отже, окрім невиконання економічних планів, не проводилася і спільна політична пропаганда разом з іншими політосередками.

До того ж були зафіксовані випадки частих зривів кіносеансів з вини окремих сілрад, керівники яких, на час коли мали показувати кіно, призначали збори, а інколи — навіть не надавали гужового транспорту для привезення кіноапаратури та не виділяли приміщень для демонстрації фільмів. Через відсутність палива часто-густо несвоєчасно доставляли кінострічки на місце. Зриви сеансів також могли бути через безініціативність окремих кіномеханіків [2, арк. 75]. Слід підкреслити, що причини негараздів у даній роботі полягали скоріше у безвідповідальності чиновників на місцях та їхніх підлеглих, ніж у цілеспрямованій антиурядовій діяльності.

Власне сама влада вбачала проблеми і в загальноорганізаційних питаннях. Наприклад, вагомою причиною недостатньої популяризації кіно та, відповідно, слабкої агітаційної роботи була відсутність договорів на кінообслуговування шкіл та колгоспів. Тобто наголошувалося на необхідності чіткого юридичного оформлення питань, пов'язаних з кінороботою [2, арк. 75].

Окрім того, що деякі кінобригадири не вживали заходів щодо надання в прокат таких фільмів, які були б рекомендовані дітям, існував по суті цілий комплекс при-

чин недостатньої реалізації завдань уряду в питаннях кінопрокату. Комісія також відзначала і політнеграмотність працівників, які обслуговували кінопокази. Їхній рівень технічних знань був низький як у теоретичному, так і в практичному плані. Кіномеханіки не отримували належні інструктажі, не всі працівники галузі знали про вимоги промфінплану тощо [2, арк. 75]. Звичайно, всі ці факти були визнані неприйнятними для тогочасної ідеологічної політики, направленої на всеохоплюючу агітацію всіх верств і вікових категорій населення.

Незважаючи на погані результати роботи в попередній період, комісія зазначала, що Чернігівський район у подальшому мав стати зразковим у питанні кінообслуговування колгоспів, шкіл та організації політкультмасової роботи з кіно [2, арк. 76].

Щодо загальної структури кіномережі в Чернігівській області, то на січень 1933 р. вона включала чотири міжрайонних агентства (далі – МРА), які пізніше були реорганізовані в три: Конотопське (входило п'ятнадцять районів), Ніжинське (входило тринадцять районів) та Шостенське (входило вісім районів). Загалом на Чернігівщині в той час працювало у райцентрах дванадцять кінотеатрів. Вони були підпорядковані агентствам експлуатації сільської кіномережі. У Конотопському МРА діяло шість райкінотеатрів (далі – РКТ), у Ніжинському – чотири, а в Шостенському – два [2, арк. 4]. Станом на початок лютого 1933 р. сільською кіномережею в Конотопському агентстві було кінофіковано 203 школи; в Ніжинському – 34; в Шостенському – 12. У цілому по Чернігівській області на початок 1933 р. було кінофіковано 249 шкіл. Окрім того, на Чернігівщині по сільській кіномережі працювало 46 комсомольських кінопересувок [2, арк. 7].

Утім, незважаючи на позитивні кроки в галузі кінофікації по області, окремі райони не мали можливості кінопоказів у школах [5, арк. 4]. У першій половині 1933 р. у Конотопському МРА «Українфільму» промфінплан було виконано на 30% по кінопересувках та на 50% по стаціонарних кінотеатрах. Причини недовиконання плану були і у відсутності культмасової роботи з кінообслуговування. Частим явищем ставали крадіжки та непорозуміння між працівниками галузі. У зв'язку з цим приймалися рішення про посилення роботи в сфері кіномистецтва [5, арк. 2]. Влада зазначала, що кінообслуговування мало виходити на якісніший організаційний рівень [5, арк. 5]. Отже, кіногалузь, як і всі галузі, поступово ставала на шлях тотального владного контролю, оскільки була активним інструментом ідеологічної роботи з населенням. До того ж ця галузь мала себе самоокуповувати і приносити додаткові кошти в бюджет. Власне тому завжди віталосся перевиконання поставлених планів.

Пріоритетною була потреба в поглибленні політкультмасової роботи серед дітей. У 1933 р. постановою Чернігівського обкому ЛКСМ визначалося, що необхідним було розширення мережі культурно-мистецьких закладів, на які покладалися функції комуністичного виховання молоді. Особливу роль мало відігравати дитяче кінообслуговування [3, арк. 11].

На початку червня 1933 р. місцева влада звертала увагу завідувачів дитбудинків та кінобригадирів на те, що в цих закладах не були організовані кіносеанси. Тому перед ними було поставлено завдання про укладання угод між місцевими організаціями «Українфільму» та дитбудинками по кінообслуговуванню. Зазначалося, що кіносеанси потрібно було демонструвати не менше разу на п'ять днів у кожному з дитбудинків. Вихованці таких закладів у містах Ромни, Глухів, Прилуки, Чернігів та Ніжин мали відвідувати міські Державні кінотеатри (далі – ДКТ). У райцентрах (Коропі, Новгороді-Сіверському, Путивлі, Ічні та Борзні) дитячі кіносеанси організовували в РКТ. Інші райони кінобригадири мали забезпечити виїзними кінопересувками до дитбудинків. Фільми для таких закладів показували виключно ті, які були рекомендовані Народним Комісаріатом Освіти та Юнсектором тресту «Українфільм». По всіх дитбудинках працювали вихователі, які відповідали за організацію кіносеансів та проводили роз'яснювальну роботу шляхом обговорення фільмів [1, арк. 75]. Тобто організація даної роботи була доволі серйозна, до неї залучалися і працівники освітньо-виховної галузі.

Окрім того, до листопада 1933 р. усім МРА Чернігівського облвідділу «Укра-

інфільм» пропонувалося скласти угоди на кінообслуговування шкіл з районними відділами народної освіти (додаток 1) [1, арк. 2]. Також надавався зразок інструкційного листа по роботі інструкторів КСМ та дитячої кіномережі в агентствах «Українфільму» (додаток 2) [1, арк. 30]. Саме ці документи визначали зобов'язання тресту «Українфільм» та відділів народної освіти щодо роботи з популяризації дитячого кіно та визначали порядок праці інструкторів КСМ та дитячої кіномережі в агентствах «Українфільму».

Щодо спеціалізованих дитячих кінозакладів, то загалом у 1933 р. в Україні працювало тільки два дитячих кінотеатри (Харків та Київ), які обслуговували 209 тис. дітей, а в 1934 р. їхня кількість зросла до 24, які могли охопити 4 млн дітей. У подальшому чисельність дитячих кінотеатрів зростала. Так, у першому півріччі 1935 р. таких закладів було 40 (обслуговували 4 млн 626 тис. дітей), а планом на 1936 р. було передбачено збільшення їх по Україні до 50. Щороку зростала і якість відзнятих дитячих фільмів [12, с. 4].

На 1933 р. у Чернігові не було дитячого кінотеатру. Його роль виконував ДКТ, котрий не міг задовольнити існуючий попит повною мірою. Саме тому, Чернігівський обком ЛКСМ просив Чернігівський облпартком підняти клопотання перед відповідними органами про надання приміщення клубу «РОБОС» для дитячого кінотеатру. Цей клуб розміщувався в будівлі колишнього кінотеатру «Міраж» (будівля знаходилася на розі сучасного пр-ту Миру та сучасної вул. Шевченка), яка цілком відповідала вимогам роботи дитячого кінозакладу [3, арк. 11].

13 квітня 1933 р. секретаріат Чернігівського облбюро КП(б)У ухвалив рішення про передачу приміщення клубу «РОБОС» під дитячий кінотеатр. Проте з реалізацією цього проекту були певні труднощі, оскільки Чернігівський міськкомунгосп не відразу приступив до виконання вищезазначеної ухвали. Причиною цього стала відсутність необхідного приміщення для клубу [14, с. 4].

Робота зі створення дитячого кінотеатру продовжувалася і в наступному році. У березні 1934 р. Чернігівський облвідділ «Українфільму» наголошував на тому, що в Чернігові для культурних розваг та політвиховної роботи серед населення існував лише один звуковий ДКТ загального користування, який не міг вмістити всіх бажаних. Окрім того, в Чернігові не було окремого дитячого кінотеатру з відповідним підбором фільмів. Новий кінотеатр удень мав обслуговувати дітей, а вечірні сеанси були б для загальноміського користування. В облвідділі «Українфільму» наголошували, що рентабельність і потреба в новому кінозакладі не викликала жодного сумніву [10, арк. 3]. Проте навіть на першу половину 1935 р. в організації роботи даного кінотеатру виникали труднощі. Так, у травні 1935 р. у його приміщенні ще тривав ремонт [16, с. 4].

Відкриття нового кінотеатру для дітей саме в Чернігові, певно, мало особливе значення, оскільки обласний центр мав демонструвати приклад активної роботи як у відношенні розвитку кінофікаційних процесів, так і в передовій агітаційній діяльності, зокрема і в роботі з дітьми.

Щодо кіномережі, то станом на середину 1934 р. у віданні Чернігівського облвідділу тресту «Українфільм» перебувало два МРА — Конотопське та Ніжинське. Кіноустановки використовували картини прокатного пункту «Українфільму». На той час Чернігівська область мала ДКТ в таких містах, як: Чернігів, Ніжин, Глухів, Прилуки та Ромни. Ці кінотеатри були діючими, за винятком тих днів, коли не було електроенергії. Проте ці заклади культури не завжди відповідали культосвітнім вимогам того часу та потребували капітальних ремонтних робіт [8, арк. 1]. Більшість цих кіноустанов були збиткові. Так, перше півріччя 1934 р. з прибутком закінчили тільки ДКТ у Чернігові та Ніжині [8, арк. 1 зв.].

З приводу репертуару, то добір німих кінофільмів був застарілий. Нових стрічок бракувало, а технічний стан багатьох бажав кращого. Це призводило до того, що кількість відвідувачів зменшувалася. До того ж були проблеми з керівними кадрами. Бракувало таких завідувачів кінотеатрів, котрі б відповідали тогочасним вимогам. Вони мали бути культурними, досвідченими та господарськими керівниками. Те ж саме стосувалося і звичайних кіномеханіків [8, арк. 1 зв.].

У цей же час по області діяло лише шість РКТ. Районні кінозаклади знаходилися в таких містах, як Новгород-Сіверський, Ічня, Путивль, Остер, Короп та Борзна. Усі ці об'єкти не були прибутковими. Їхні приміщення потребували ремонтних робіт [8, арк. 3-3 зв., 14].

На середину 1934 р. у Чернігівській області діяло два дитячих кінотеатри – у Чернігові та Прилуках. У другій половині 1934 р. по області планувалося відкрити кілька дитячих філіалів при ДКТ. При всіх РКТ не менше ніж шість разів на місяць повинні були проходити спеціальні кіносеанси з обслуговування дітей. З 1 вересня 1934 р. мали бути охоплені кінообслуговуванням всі школи, де працювали кінопересувки [4, арк. 54]. На середину 1934 р. в області нараховувалося 1844 школи і лише у 27 з них були стаціонарні кіноустановки [9, арк. 10]. Зокрема, по одній шкільній кіноустановці мали такі райони: Буринський, Ічнянський, Коропський, Менський, Прилуцький, Семенівський та Сновський. По дві шкільні кіноустановки налічували райони Бахмацький, Глухівський, Кролевецький, Новгород-Сіверський, Роменський, Чернігівський та Шостенський. Городнянський та Конотопський райони мали по три шкільні кіноустановки [8, арк. 14].

Проводилася відповідна робота з працівниками кіномережі з приводу якіснішого кінообслуговування дітей. Кіномеханікам надавалися рекомендації щодо організації дитячих кіносеансів. Одна з кінопересувок мала працювати виключно для дітей [4, арк. 54]. Також обслуговувалися і дитбудинки. У них раз у п'ять днів кіно показували безкоштовно. Було налагоджено зв'язок і з дитячими садками. Звісно, для дошкільнят підбирали спеціальні картини. Незважаючи на неодноразові наради в Чернігові та Прилуках з приводу якіснішого шкільного кінообслуговування, бажаних результатів не було досягнуто. Однак при Чернігівському дитячому кінотеатрі все ж було організовано піонерзагін та гурток юних кінотехніків [8, арк. 2 зв.].

Щодо виконання плану за перше півріччя 1934 р., то по кількості робочих днів дитячих кінозакладів він був виконаний тільки на 41,2%, по кількості сеансів – на 22%. Глядачів було залучено близько 21 тисячі, а це лише біля 14% від запланованого. Також недовиконано план за фінансовими надходженнями. Було отримано тільки 19,2% від запланованих коштів [8, арк. 2 зв.].

Таким чином на середину 1930-х рр. дитяче кінообслуговування в Чернігівській області було на дуже низькому рівні, проте постійно велася доволі активна робота для його вдосконалення. До того ж, влада намагалася розвивати як галузеву інфраструктуру, так і пропагандистсько-агітаційний напрям.

Зважаючи на непродуктивну роботу в зазначеному напрямі, постановою Раднаркому УСРР від 22 липня 1934 р. №733 «Про реорганізацію тресту «Українфільм» було прийнято рішення про переведення кінофотогосподарства з облвідділів тресту «Українфільм» до облвиконкомів. Таким чином утворювалися облкінофототрести, які по обласній господарській лінії підпорядковувалися облвиконкомам. Таке рішення мало на меті покращити управління та показники кінороботи, в тому числі і на Чернігівщині (до того часу Чернігівська область за показниками кінофікації посідала останнє місце в Україні) [7, арк. 2; 9, арк. 10].

Слід відзначити, що, незважаючи на проблеми в кінофікаційному напрямі та організаційних моментах з кінообслуговування, краще робота просувалася в плані пропагандистсько-агітаційному. Власне, ставилися різнопланові завдання з ідеологічним ухилом, виконання яких мало контролюватися владою, оскільки відповідального персоналу в кіномережі було обмаль.

Популяризувався і розвиток дитячого фотомистецтва. Так, на початку 1933 р. Юнсектор Чернігівського тресту «Українфільм» організував фотовиставку всіх КСМ кінотеатрів та кінопересувних КСМ бригад [1, арк. 12].

Звісно, певні завдання були поставлені перед кіногалуззю і напередодні святкових державних дат. Так, у 1934 р. при підготовці до Жовтневих свят потрібно було охопити максимум шкіл кінопересувками. Зазначалося, що перед демонстрацією фільму через екран мав подаватися матеріал із життя школи та піонерзагону. Супроводжувалося все це розгортанням соцзмагання серед кіномеханіків та кінобригадирів [4, арк. 57].

На кінець 1934 р. Наркомосом для шкіл було рекомендовано список дитячих кінофільмів, котрі б прославляли революційні події 1917 р., громадянську війну та фільми, які б впливали на комуністичне виховання підростаючого покоління. Це були такі стрічки, як: «Арсенал», «За четверту зміну», «Спартак», «Син країни», «Жовтень» та ін. Також демонстрували наукові кінокартини та фільми, що були зняті за творами класиків російської літератури – «Водогін», «Вікно в Європу», «Калезький реєстратор» (за О. Пушкіним), «Мати» (за М. Горьким), «Палікушка» (за Л. Толстим) та ін. [6, арк. 2].

З метою популяризації кіномистецтва влаштовували різнопланові тижні кіно, кіносвятка та змагання. Так, у період з 1 по 7 жовтня 1934 р. відбувся Міжнародний дитячий тиждень [6, арк. 9]. У цей час для дітей активно організовувалися художні кіноранки, сільські кінопересувки, активізувалася робота дитячих та комсомольських кінотеатрів. Влада також намагалася певними заохоченнями залучати працівників кіногалузі до активнішої роботи. У жовтні та листопаді 1934 р. проводилися змагання на кращий дитячий кінотеатр, кращого директора, масовика та організатора. Переможці були премійовані [6, арк. 13].

На початку 1935 р. кінообслуговування організували і на зимових шкільних канікулах. У дитячих кінотеатрах, що працювали в Чернігові, Прилуках та Ромнах, щоденно проводили не менше двох кіносеансів. По ДКТ у Ніжині та Глухові, по РКТ у Новгороді-Сіверському та Острі були щоденні дитячі кіноранки. У всіх інших РКТ за планом кожен учень протягом канікул мав відвідати кіно не менше ніж чотири рази, оскільки було розроблено чотири нові програми. Сільські школи обслуговувалися кінопересувками. До цієї роботи залучали також піонервожатих та шкільних педагогів. Особливу увагу приділяли демонструванню фільму «Чапаєв», на перегляд якого запрошували учнів 5-10 класів. Окрім художніх фільмів показували і звукову кінохроніку [6, арк. 15].

У травні 1935 р. протягом кількох днів на Чернігівщині було проведено і дитяче кіносвято. Для дітей демонстрували такі кінокартини, як: «Партизанська донька», «Зустрічний», «Броненосець Потьомкін», «Новий Гулівер», «Мурзілка в Африці», «На луно с пересадкой» [15, с. 4]. Окрім того, на цей захід було запрошено кращих піонерів-ударників області, відомих режисерів, сценаристів та артистів кіно [13, с. 1]. Таким чином, агітаційна робота серед молоді проходила не тільки шляхом організації великої кількості кінозаходів, до неї залучалися і творчі та відомі люди, котрі, певно, маючи авторитет в суспільстві, підсилювали пропагандистську роботу своєю участю в проведенні кіносвят.

Отож радянська влада постійно наголошувала на значній ролі кіно в розбудові соціалістичного суспільства. Всіляко намагалася популяризувати цей вид мистецтва серед молоді. Слід відмітити, що в першій половині 1930-х рр. розвиток дитячого кінообслуговування на Чернігівщині був на дуже низькому рівні. Даний регіон мав останні показники з кінофікації по Україні. Власне така тенденція спостерігалася на території всієї УСРР. Це аж ніяк не могло задовольнити радянське керівництво, котре активно проводило як кінофікаційну, так і агітаційну роботу, наслідком якої на Чернігівщині став початок відкриття спеціалізованих дитячих кінотеатрів та проведення різнопланових кінозаходів для молоді.

Таким чином, у СРСР першої половини 1930-х рр. серед інших засобів масової пропаганди комуністичної ідеології першочергову увагу уряд почав приділяти розвитку кінофікації усіх регіонів країни. Не залишилася осторонь загальної тенденції і Чернігівщина. Новими технологічними розробками, обтяженими жорстким ідеологічним супроводом, були охоплені всі найбільші міста області й республіки. Піклуючись про майбутнє соціалістичної держави, комуністична партія зробила окремий наголос на вихованні молодого покоління «будівників комунізму».

Увага до дитячого кінообслуговування зростала передусім не як до засобу розваги та відпочинку молодшого покоління, а як до активного інструменту агітаційно-пропагандистської роботи. Почала формуватися мережа кінотеатрів як стаціонарних, так і пересувних. Відбувалася підготовка кадрів відповідної кваліфікації, з'явилися

управлінські відомства і урядові циркуляри, покликані регулювати заходи з дитячого кінообслуговування. Репертуар кінострічок здебільшого підпорядковувався ідеологічним нормам і передбачав перегляд навіть наймолодшими глядачами кінофільмів про події та діячів революції і громадянської війни. На жаль, навіть кінокартини суто дитячого художнього жанру за сюжетом були переповнені ідеологічними штампами і не стільки слугували засобом виховання загальнолюдських норм моралі, скільки передбачали насадження фанатичної відданості справі комуністичного будівництва.

У цілому проблематика є науково цікавою не тільки для досліджень у класичному історичному контексті, але й для вивчення в предметному руслі історичної соціології, культурології, політології. Залучення міждисциплінарної методико-методологічної бази дозволить сформулювати комплексне світоглядне уявлення про місце і роль розвитку дитячого кіномистецтва та кінообслуговування в суспільному розвитку України та її регіонів на одному з визначальних етапів їх історії.

1. Державний архів Чернігівської області (далі: Держархів Чернігівської обл.), ф. Р-771, оп. 1, спр. 4, 108 арк.
2. Держархів Чернігівської обл., ф. Р-771, оп. 1, спр. 16, 124 арк.
3. Держархів Чернігівської обл., ф. Р-771, оп. 1, спр. 23, 32 арк.
4. Держархів Чернігівської обл., ф. Р-771, оп. 1, спр. 36, 70 арк.
5. Держархів Чернігівської обл., ф. Р-771, оп. 1, спр. 44, 85 арк.
6. Держархів Чернігівської обл., ф. Р-771, оп. 1, спр. 222, 26 арк.
7. Держархів Чернігівської обл., ф. Р-771, оп. 1, спр. 243, 55 арк.
8. Держархів Чернігівської обл., ф. Р-771, оп. 1, спр. 260, 71 арк.
9. Держархів Чернігівської обл., ф. Р-771, оп. 1, спр. 289, 42 арк.
10. Держархів Чернігівської обл., ф. Р-771, оп. 3, спр. 3, 50 арк.
11. Держархів Чернігівської обл., ф. Р-771, оп. 4, спр. 53, 198 арк.
12. Дитяче кіно на піднесенні // Більшовик. – 1935. – № 227. – С. 4.
13. Дитяче кіносвято // Більшовик. – 1935. – № 96. – С. 1.
14. Левін. Чому затримують відкриття комсомольського кінотеатру / Левін // Більшовик. – 1933. – № 155. – С. 4.
15. Шкільна Г. Ми задоволені з кіносвята / Г. Шкільна // Більшовик. – 1935. – № 103. – С. 4.
16. Явір С. Коли ж, нарешті, закінчать будувати кінотеатр? / С. Явір // Більшовик. – 1935. – № 112. – С. 4.
17. «Кіно» (1925–1933): сист. покажч. змісту журн. / [авт.-упоряд.: Н. Казакова, Р. Росляк; авт. вступ. ст.: Л. Брюховецька, С. Тримбач; наук. ред.: В. Кононенко, С. Тримбач; М-во культури України, Держ. закл. «Нац. парлам. б-ка України»]. – К., 2011. – 256 с.
18. Кузюк О. Кінофікація УРСР в 1930-ті роки / О. Кузюк // Гілея. – 2011. – Вип. 44. – С.150-155.
19. Кузюк О. Управління українським кінематографом у 1930-х роках / О. Кузюк // Гілея. – 2011. – Вип. 48. – С.156-164.
20. Лобанова Н. Проведення кінофікації на початку 1930-х років ХХ ст. на Чернігівщині (за документами Державного архіву Чернігівської області) / Н. Лобанова // Архіви України. – 2014. – № 1. – С. 168-178.
21. Погрібна А. Формування канону радянського дитячого фільму (на матеріалах публіцистики 1920-1940-х років) / А. Погрібна // Наукові записки НаУКМА. Теорія та історія культури. – 2012. – Т. 127. – С. 83-88.
22. Росляк Р. Проблема дитячого фільму: історія одного обговорення / Р. Росляк // Наук. вісн. КНУТКіТ ім. І.К. Карпенка-Карого: зб. наук. пр. – К., 2010. – Вип. 6. – С. 230-244.

Додаємо документи щодо співпраці між відділами Наросвіти і трестом «Українфільм». Джерела подані мовою оригіналу.

Додаток 1 [1, арк. 26-26 зв.]

Угода
м.....1933 р.дня

У виконання хввали РНК УСРС з 10/Х-32 р. та угоди складеної поміж Чернігівським Облвідділом Наросвіти та Облвідділом Треста «Українфільм» щодо кінофікації шкіл.

Ми, що нижче підписали цю умову, Представник.....Відділу Наросвіти, в особі тов., що діє на підставі доручення за №.....з.....1933 року – з одного року та ПредставникТреста Українфільм, в особі..... тов., скласти цю умову у нижчезазначеному:

І. «УКРАЇНФІЛЬМ» ЗОБОВ'ЯЗУЄТЬСЯ:

1. Провадити обслуговування кіном шкіл..... району шляхом організації денних дитячих сеансів в школах, згідно списків /рознарядці, що до цього додається/ та є невід'ємною частиною цієї угоди.

2/ Українфільм забезпечує кіно-механіком, відповідними кінофільмами та потрібними кіно-матеріалами.

3/ Для організації дитячого глядача та утворення фінансової бази Українфільм надає абонементні книжки до відповідної кількості учнів, в обслуговувемих школах та додержуючись вартості денного сеансу /що встановлюється Наросвітою та Українфільмом//:

ВІДДІЛ НАРОСВІТИ ЗОБОВ'ЯЗУЄТЬСЯ:

1/ Організувати по школах кіно-роботу шляхом утворення кіно-троек з учнів і педагогів, на які покладається організаційна робота по кіно-обслуговуванню учнів.

2/ Для перевірки та налагодження кіно-роботи виділити з робітників Наросвіти особу, на яку покласти персональну відповідальність за кінофікацію шкіл.

3/ Зобов'язати Завдувачів шкіл району надавати приміщення цілком придатні для переведення денних кіно-сеансів для учнів.

4/ Наросвіта зобов'язує Завдувачів шкіл взяти абонементні книжки «Українфільму» на суму відповідно кількості учнів та вартості екрано-дня, встановленої Українфільмом та Наросвітою.

5/ Наросвіта зобов'язує Зав. шкіл всю шкільну кіно-апаратуру /бездіяльну/ передати в експлуатацію Українфільму для обслуговування шкіл.

6/ Для підготовки кінопедагогів спецскладу виділити в дослідчих семирічках 2 педагога та в 4-х ряках одного для охоплення заочним навчанням кінопроекції.

7/ Для переведення культмасової роботи навколо кіно – виділити в кожній школі педагога.

ПРИМІТКА: а/ Вартість відвідування кіно одним учнем дорівнює не більшкоп.

б/ Розрахунок переводить Зав. шкіл з Українфільмом за кіно-сеанси /абонементи/ наперед кожного І-го та 15-го числа поточного місяця.

в/ Податок нараховується на вартість сеансу, згідно норм, що їх ухвалено РНК СРСР, сплата податку іде за рахунок шкіл, що їх кінофікується.

Термін цієї угоди встановлюється до І/І-1934 року.

НАРОСВІТА

УКРАЇНФІЛЬМ

Додаток до угоди,
складеної поміж Українфільмом
та..... Відділом Наросвіти.

Додаток 2 [1, арк. 30]

ІНСТРУКТИВНИЙ ЛИСТ

про роботу інструкторів КСМ та дитячої кіно-мережі в агенствах «Українфільму».

З метою посилення роботи КСМ та дит. мережі при агенствах «Українфільму» виділено окремих інструкторів. В своїй оперативній роботі інструктор керується директивним матеріалом та вказівками Юнсектору Обл. Відділу та розпорядженням Зав. Агенства, яким здійснює загальне керівництво всією роботою агенства.

Основними міроприємствами по розгортанню та зміцненню роботи КСМ та дит. мережі по агенству є:

1. Замкнути умову з Рай ВНО на кінообслуговування всіх шкіл по районах агенства, систематично перевіряти хід виконання цих умов з обох сторін, особливо тримати тісний зв'язок з відповідальним по прокату дит. фільмів, своєчасно сигналізувати про недостачу дитфільмів для забезпечення шкільних екранів, що може підвести до зриву угоди з нашого боку.

2. Організувати окремі шкільні кущі, керувати роботою кіно-бригад по обслуговуванню останніх шляхом запросу від них звітностей за відповідними формами та перевіряючи їх.

3. Тримати тісний зв'язок з Райбюро КДР та школами на предмет керівництва та допомоги школам в переведенні масової та виховної роботи з дітьми навколо фільмів.

4. Завести чіткий облік кінофікованих шкіл, де є стаціонарні установки, завести облік діяльної та бездіяльної апаратури, домогтись негайного пуску в експлоатацію всієї бездіяльної шкільної апаратури.

5. Домогтись організацій в кожному районі однієї зразкової кінофікованої школи, в якій би досліджувати методи демонстрування фільмів для супроводження та поєднання з педпроцесом.

ПРИМІТКА: Для керівництва в роботі цих шкіл надішлемо в найкоротший термін методичні матеріали ВУНДКД.

6. В районах, де є сількінотеатри, необхідно організувати та керувати роботою дитсекторів, тоб-то демонстрування дитячих денних сеансів для шкіл, та організація роботи з дітьми навколо фільму разом зі школами та піонер-вожатими.

7. Домогтись комсомолізації к/бригад по обслуговуванню р-нів, домовитись з РК ЛКСМ про виділення кращих комсомольців на роботу до бригад та керувати їхньою роботою, шляхом живого інструктажу, перевірки їх роботи, запроваджуючи методи соцзмагання та вдарництва між окремими кіно-бригадами.

8. Організувати зразкові в своїй роботі пересувні к/театри в складі к/механіка, масовика, бажніста та лектора для покращення обслуговування віддалених пунктів р-ну. Домовитись з органами Наросвіти та РК ЛКСМУ на укомплектування цих театрів відповідними кадрами та надання грошових дотацій на роботу останніх.

9. В районах, де можливо ставити питання про організацію сільських КСМ к/театрів зразкових по своїм формам господарчої та культмасової роботи.

10. Тримати тісний зв'язок з Юнсектором Обл. Відділу «Українфільму», вести чіткий облік всієї роботи в районах, своєчасно надсилати відомості до Юнсектору для обліку та перенесення досвіду роботи до інших агенств та районів.

23/І-33 р.

Зав. Сільмережі /Пашко
Зав. Юнсектором (підпис) /Левін/

Александр Литовченко

Детское кинообслуживание на Черниговщине в первой половине 1930-х гг.

В статье идет речь о главных тенденциях развития детского кинообслуживания на Черниговщине в первой половине 1930-х гг. Охарактеризована сеть детских кинозаведений и киноустановок в Черниговской области. Проанализированы документы, которые определяли направления работы правительства по данному вопросу.

Ключевые слова: детское кинообслуживание, детский кинотеатр, кинофикация школ, агитация.

Olexander Lytovchenko

Children's Cinema Service in Chernihiv Region in the First Part of 1930s.

This article is talking about the main tendencies of development of children's cinema service in Chernihiv region in the first part of 1930s. The network of children's cinemas and cinema installations in Chernihiv region is described. The documents which determined the direction of government work on this subject are analyzed.

It was noted that the Soviet Power had conducted propaganda not only among adults but also children in post revolutionary period. Much part of it was realized using movie. Cinema played an important role not only in organization of children's cultural entertainment but it also had educational goals. That's why the Soviet Power tried to popularize this art among youth.

The article states in the first part of 1930s the development of children's cinema service in Chernihiv region was at a low level. Such tendency was observed throughout the Ukrainian SSR. That's why the Soviet government tried to conduct cinefication and propaganda. Different cinema events were arranged for youth. A net of mobile and fixed cinemas was formed for children's cinema service. Specialized children's cinemas appeared. Movie was shown in schools and orphanages. For this work staff training of appropriate qualification was organized. Authorities drew the attention to better children's cinema service. Management agencies and government circulars which regulated children's cinema service activities appeared. Repertory films was submitted to ideological norms. It provided a review of films for school children about the events and figures of the Revolution and Civil War.

In conclusion the Communist Party taking care about the future of the socialist state made special emphasis upon education of the young generation builders of Communism. Cinematograph as one of the most effective way of propaganda had to play a special role in this process.

Keywords: children's cinema service, children's cinema, cinefication of schools, propaganda.

